

بخش دوم

روش تدریس دروس

پیش از بیان روش تدریس هر درس، مطالبی درباره‌ی
زمان‌بندی، الگوی کلی راهنمای تدریس و روش تدریس بخش‌های
مختلف هر درس به طور خلاصه در جداولی تقدیم شده است.

جدول زمان بندی تدریس و پرسش بخش های مختلف دروس سال اول

پرسش	تدریس ^۱	شماره ی جلسه
ارزش یابی تشخیصی از توانایی روخوانی و روان خوانی دانش آموزان	قرائت آیات درس ۱	۱
قرائت آیات درس ۱ ^۲	کار در کلاس درس ۱	۲
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه و پرسش شفاهی از معنای کلمات و ترکیبات کار در کلاس درس ۱	قرائت آیات درس ۲	۳
قرائت آیات درس ۲	کار در کلاس درس ۲	۴
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه و پرسش شفاهی از معنای کلمات و ترکیبات کار در کلاس درس ۲	قرائت آیات درس ۳	۵
قرائت آیات درس ۳	کار در کلاس درس ۳	۶
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۳ و ... یا انجام دادن آزمون کتبی از بخش مفاهیم دروس ۱ تا ۳ و یا هر دو	قرائت آیات درس ۴	۷
قرائت آیات درس ۴	کار در کلاس درس ۴	۸
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۴ و ...	قرائت آیات درس ۵	۹
قرائت آیات درس ۵	کار در کلاس درس ۵	۱۰
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۵ و ...	قرائت آیات درس ۶	۱۱
قرائت آیات درس ۶	کار در کلاس درس ۶	۱۲
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۶ و ... یا انجام دادن آزمون کتبی از بخش مفاهیم دروس ۱ تا ۶ و یا هر دو	قرائت آیات درس ۷	۱۳
قرائت آیات درس ۷	کار در کلاس درس ۷	۱۴
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۷ و ...	قرائت آیات درس ۸	۱۵
قرائت آیات درس ۸	کار در کلاس درس ۸	۱۶
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۸ و ...	قرائت آیات درس ۹	۱۷
و کتبی (مفاهیم) نیم سال اول	آزمون شفاهی (قرائت)	*

- ۱- تقدم یا تأخر تدریس یا پرسش در هر جلسه با توجه به تشخیص دبیر محترم صورت می گیرد.
- ۲- سایر فعالیت ها مانند گفت و گو درباره ی شناخت قرآن و ... با تشخیص دبیر و در حد زمان ممکن در کنار دو بخش اصلی قرائت و مفاهیم انجام می شود.

قرائت آیات درس ۹	کار در کلاس درس ۹	۱۸
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه‌ی درس ۹ و ...	قرائت آیات درس ۱۰	۱۹
قرائت آیات درس ۱۰	کار در کلاس درس ۱۰	۲۰
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه‌ی درس ۱۰ و ...	قرائت آیات درس ۱۱	۲۱
قرائت آیات درس ۱۱	کار در کلاس درس ۱۱	۲۲
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه‌ی درس ۱۱ و ... یا آزمون کتبی مفاهیم از دروس قبل با تأکید بر دروس ۹ تا ۱۱ و یا هر دو	قرائت آیات درس ۱۲	۲۳
قرائت آیات درس ۱۲	کار در کلاس درس ۱۲	۲۴
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه‌ی درس ۱۲ و ...	قرائت آیات درس ۱۳	۲۵
قرائت آیات درس ۱۳	کار در کلاس درس ۱۳	۲۶
قسمت «ب» انس با قرآن در خانه‌ی درس ۱۳ و ...	قرائت آیات درس ۱۴	۲۷
قرائت آیات درس ۱۴ + قسمت «ب» انس با قرآن در خانه‌ی درس ۱۴ و آزمون کتبی مفاهیم با تأکید بر چند درس اخیر	کار در کلاس درس ۱۴	۲۸
(قرائت) و کتبی (مفاهیم)	آزمون پایانی شفاهی	

الگوی کلی راهنمای آموزش درس قرآن در برنامه‌ی سال اول راهنمایی

شماره درس	عنوان درس	اهداف	مفاهیم - مهارت‌ها	روش	فصلت‌های یادگیری	مواد و تجهیزات	روش‌های ارزش‌یابی مستمر ^۱
	<ul style="list-style-type: none"> ۱- روان‌خوانی آیات - انجام دادن تمرین‌های کار در کلاس - آشنایی با موضوعات شناخت قرآن 	<ul style="list-style-type: none"> ۱- توانایی روان‌خوانی آیات درس ۲- توانایی ترجمه‌ی کلمات، ترکیبات و عبارات‌های بخش کار در کلاس شامل: ترجمه لغات ترجمه عبارات‌ها الگوی قواعد قرآنی انس با قرآن در خانه ۳- آشنایی نسبی با برخی از موضوعات در ارتباط با قرآن در مباحث شناخت 	<ul style="list-style-type: none"> مفاهیم شامل: جدول‌ها و ترجمه‌ها موضوعات شناخت مهارت‌ها شامل: توانایی روان‌خوانی آیات 	<ul style="list-style-type: none"> روش بحث در کلاس^۲: صحبت کردن سؤال کردن مشارکت دادن فرصت دادن هدایت کردن نتیجه‌گیری روش فعال^۳: گفت‌وگو با خود گفت‌وگو با دیگران (معلم، دانش‌آموزان) مشاهده کردن گوش دادن انجام دادن دو روش بحث در کلاس و روش فعال در مورد مفاهیم و مهارت توانان به‌کار می‌رود. 	<ul style="list-style-type: none"> ۱- تمرین روان‌خوانی آیات هر درس ابتدا بدون نوار سپس با استفاده از نوار یا قرائت دبیر ۲- تمرین خواندن کلمات و عبارات مشکل هر درس ۳- تمرین روان‌خوانی انفرادی درس و تصحیح توسط دبیر ۴- تکمیل و تصحیح جدول لغات، ترکیبات، تمرین‌های چهارگانه‌ای، الگوی قواعد توسط دانش‌آموزان با نظارت و راهنمایی دبیر ۵- قرائت موضوعات آشنایی با برخی از موضوعات قرآنی و توضیحات مختصر دبیر با استفاده از سوالات واگرا توسط دانش‌آموزان ۶- بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه 	<ul style="list-style-type: none"> ۱- نوار آموزشی مخصوص کلاس درس - یاسا نوار آموزشی ویدی دانش‌آموزان ۲- کتاب درسی دانش‌آموزان ۳- استفاده از لوح‌های فشرده در صورت امکان 	<ul style="list-style-type: none"> ۱- پرسش از قرائت آیات درس و نمره‌گذاری توسط دبیر بر اساس توصیه‌ها و مطالب تفصیلی که در بخش روش تدریس و ارزش‌یابی دروس آمده است. ۲- پرسش از ترجمه‌ی عبارات‌های قرآنی قسمت «ب» انس با قرآن در خانه و نمره‌گذاری همراه با پرسش شفاهی از معنای برخی از کلمات یا ترکیبات بخش کار در کلاس ۳- پرسش کتبی بخش مفاهیم از هر ۲ یا ۳ درس یک بار با استفاده از الگوی پیشنهادی در پیش‌گفتار این کتاب ۴- از مطالب بخش شناخت قرآن، پرسش به‌عمل نمی‌آید ولی فعالیت‌های ویژه‌ی دانش‌آموزان که مربوط به این بخش است به‌عنوان قسمتی از ۵ نمره‌ی فعالیت‌های خارج از کلاس در ارزش‌یابی مستمر محسوب می‌شود.

مجموعه‌ی کتاب‌های

۱- روش ارزش‌یابی پایانی به تفصیل در بخش مربوط آمده است.

۲- روش بحث در کلاس: روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۳۷، صفوی، انتشارات سمت.

۳- روش بحث در کلاس: روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۴۵، صفوی، انتشارات سمت.

روش تدریس قرائت

موضوع	روش	نقش معلم	نقش دانش آموز	فرایند آموزش
روش بحث در کلاس: - صحبت کردن - سؤال کردن - مشارکت دادن - فرصت دادن - هدایت کردن - نتیجه‌گیری روش فعال: - گفت و گو با خود - گفت و گو با دیگران (معلم، دانش‌آموزان) - مشاهده کردن، گوش دادن - انجام دادن	<p>۱- هدایت و تصحیح: با توجه به مهم‌ترین هدف آموزش قرآن در دوره‌ی راهنمایی که کسب مهارت روان‌خوانی قرآن کریم است؛ در این بخش معلم عمدتاً نقش هدایت و تصحیح را بر عهده دارد یعنی ضمن خواندن آیات درس توسط دانش‌آموزان با توجه به وضعیت عمومی کلاس، معلم با توضیحات ضروری به روشی که بیان خواهد شد مشکلات دانش‌آموزان را برطرف ساخته و موجب ارتقای توانایی آن‌ها در روان‌خوانی قرآن کریم می‌شود.</p> <p>۲- ارائه الگو: معلم با استفاده از نوارهای آموزشی قرائت قرآن یا خواندن زیبای آیات کتاب درسی، الگوی مناسبی را در زیبا و صحیح خوانی قرآن کریم به دانش‌آموزان ارائه می‌کند. این روش، هم موجب ارتقای توانایی دانش‌آموزان در قرائت قرآن می‌شود و هم بر تنوع و جذابیت آموزش می‌افزاید.</p> <p>۳- یاددهنده: معلم در آموزش برخی قواعد و نکات خاص مربوط به قرائت قرآن عمدتاً نقش یاددهنده خواهد داشت.</p>	<p>۱- خواندن عبارات قرآنی و آیات کتاب درسی: در این بخش، دانش‌آموز نقش اصلی را در فرایند یادگیری بر عهده دارد. دانش‌آموز با سراسر توانایی کسب کرده عبارات و آیات قرآنی را می‌خواند و معلم در صورت نیاز با راهنمایی لازم، زمینه‌ی ارتقای مهارت او را فراهم می‌سازد.</p> <p>۲- الگوپذیری: دانش‌آموز با استماع قرائت زیبای آیات و هم‌خوانی با آن، برای زیبا و صحیح خواندن آیات تلاش می‌کند.</p> <p>۳- فراگیری: دانش‌آموز در یادگیری برخی قواعد و نکات خاص مربوط به قرائت قرآن عمدتاً نقش فراگیرنده خواهد داشت.</p>	<p>این آموزش طی فرایند زیر انجام می‌شود.</p> <p>۱- دانش‌آموز عبارات و آیات را می‌خواند.</p> <p>۲- معلم و سایر دانش‌آموزان به خواندن عبارات و آیات توجه می‌کنند.</p> <p>۳- در صورت نیاز، خواندن هر دانش‌آموز به روش مناسب اصلاح می‌شود.</p> <p>۴- استماع قرائت زیبای آیات و هم‌خوانی با آن</p> <p>۵- یادگیری قواعد و برخی نکات خاص مربوط به قرائت و به‌کارگیری آن‌ها در خواندن قرآن</p> <p>۶- تمرین و استمرار به منظور کسب مهارت کافی در قرائت قرآن</p> <p>تذکر: معلم و دانش‌آموز در فرایند یاددهی - یادگیری با تعامل، پیوسته به ایفای نقش‌های مختلف خود می‌پردازند.</p>	

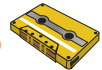
۱- روش بحث در کلاس: روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۷، صفوی، انتشارات سمت.

۲- روش فعال در کلاس: روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۵، صفوی، انتشارات سمت.

موضوع	روش	نقش معلم	نقش دانش آموز	فرایند آموزش
<p>روش بحث در کلاس؛ روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۷، صفوی، انتشارات سمت.</p> <p>روش فعال در کلاس؛ روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۴۵، صفوی، انتشارات سمت.</p> <p>توضیح: در بخش شناخت آشنایی با قرآن علاوه بر روش‌های فوق روش توضیحی هم مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ همان منبع فوق ص ۱۱۴.</p>	<p>روش بحث در کلاس؛ روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۷، صفوی، انتشارات سمت.</p> <p>روش فعال در کلاس؛ روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۴۵، صفوی، انتشارات سمت.</p> <p>توضیح: در بخش شناخت آشنایی با قرآن علاوه بر روش‌های فوق روش توضیحی هم مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ همان منبع فوق ص ۱۱۴.</p>	<p>۱- هدایت و اصلاح: معلم با بهره‌گیری از دانسته‌های دانش‌آموزان و استفاده از برخی راه‌کارهای آشنا در زبان فارسی (شناخت کلمات هم‌خانواده و...)، دانش‌آموزان را در کشف و تشخیص معنای کلمات جدید و مورد نظر، هدایت کرده و با یافته‌های آن‌ها را تصحیح می‌کند.</p> <p>۲- رهبری و نظارت: معلم از ترجمه‌ی ترکیبات و عبارات قرآنی مورد نظر، کاملاً پرهیز می‌کند بلکه با رهبری و نظارت از دانش‌آموزان می‌خواهد که به‌صورت فردی یا گروهی ترکیبات و عبارات را معنا کرده، خود بر فعالیت آن‌ها نظارت می‌کند و در صورت نیاز راهنمایی لازم را به‌عمل می‌آورد.</p> <p>۳- تصحیح: معلم نقش تصحیح‌خواندن و ترجمه را برعهده دارد. در این نقش نیز معلم از روش‌هایی سوده می‌جوید که در آن روش‌ها دانش‌آموزان نقش فعال برعهده دارند.</p> <p>۴- یاددهنده: معلم در فرایند آموزش برخی نکات خاص و ضروری در ترجمه‌ی ترکیبات و عبارات قرآنی نقش یاددهنده دارد.</p> <p>تذکره: معلم در فرایند آموزش باید از املا کردن ترجمه و معنای ترکیبات و عبارات قرآنی به دانش‌آموزان، کاملاً خودداری کند.</p>	<p>۱- کشف و تشخیص: دانش‌آموز با بهره‌گیری از دانسته‌های قبلی خویش، به‌کارگیری برخی راه‌کارهای آشنا در زبان فارسی (شناخت کلمات هم‌خانواده و...) معنای کلمات جدید و مورد نظر در هر درس را تشخیص می‌دهد.</p> <p>۲- معنا کردن ترکیبات قرآنی: دانش‌آموز به کمک معنای کلمات آموخته شده، ترکیبات قرآنی را به‌صورت تحت‌اللفظی ترجمه می‌کند.</p> <p>۳- معنا کردن عبارات و کلمات و آیات ساده‌ی قرآنی: دانش‌آموز به کمک معنای کلمات و ترکیبات، عبارات و آیات مورد نظر را به‌صورت تحت‌اللفظی معنا می‌کند.</p> <p>۴- تصحیح: معنای ترکیبات و عبارات ضمن گفت‌وگوی دانش‌آموزان و هدایت و رهبری معلم، تکمیل و تصحیح می‌شود.</p> <p>۵- وقت در صحت قرآنت: دانش‌آموز می‌آموزد که همیشه قبل از معنا کردن ترکیبات و عبارات قرآنی، در صحت خواندن آن‌ها دقت کافی به‌عمل آورد.</p> <p>۶- فراگیری: دانش‌آموز در فرایند یادگیری با برخی نکات خاص و ضروری در ترجمه‌ی عبارات قرآنی آشنا شده و با تکرار و تمرین آن‌ها را به‌تدریج به‌کار می‌برد.</p>	<p>این آموزش طی فرایند زیر انجام می‌شود.</p> <p>۱- دانش‌آموز معنای کلمات مورد نظر را تشخیص داده و می‌نویسد.</p> <p>۲- ترکیبات و عبارات قرآنی را به‌صورت تحت‌اللفظی معنا می‌کند.</p> <p>۳- قرائت و معنای ترکیبات و عبارات قرآنی با شرکت فعال دانش‌آموزان و هدایت معلم تصحیح و تکمیل می‌شود.</p> <p>۴- تمرین و استمرار مراحل فوق به منظور کسب مهارت مورد نظر در معنا کردن ترکیبات و عبارات قرآنی</p> <p>تذکره: معلم و دانش‌آموز در فرایند یاددهی - یادگیری با تعامل، پیوسته به ایفای نقش‌های مختلف خود می‌پردازند.</p>

روش تدریس و تمرین قرائت

تدریس، تمرین و ارزش‌یابی آیات این درس براساس روش بیان شده در بخش کلیات به‌ترتیب زیر اجرا می‌شود.

- ۱- پیش‌قرائت گروهی آیات درس، حدود ۵ دقیقه
- ۲- تمرین با نوار قرائت آیات درس، یعنی استماع و جمع‌خوانی با نوار، حدود ۱۰ دقیقه
- ۳- رفع اشکالات جمعی و دادن تذکرات لازم در حین تمرین با نوار
- ۴- بازخوانی ترکیبات مشکل که زیر آن‌ها خط کشیده شده است، همراه نوار، حدود ۵ دقیقه
- ۵- تک‌خوانی هر دانش‌آموز به میزان یک تا دو سطر، حدود ۲۰ دقیقه
- ۶- رفع اشکالات هر فرد و دادن تذکرات لازم
- ۷- پاسخ دادن به سؤالات احتمالی دانش‌آموزان

شیوهی رفع اشکالات

اشکالات قرائت دانش‌آموزان نیز باید براساس روش کلی به ترتیب زیر اصلاح شود.

- ۱- توجه دادن به کلمه و علامت مورد اشتباه
- ۲- سؤال کردن درباره‌ی اشکال و علامت مورد اشتباه
- ۳- مقایسه‌ی حالت غلط با حالت صحیح
- ۴- تکرار جمله یا ترکیب مورد اشتباه به صورت جمع‌خوانی توسط فرد داوطلب یا توانا
- ۵- نوشتن کلمه یا ترکیب بسیار مشکل، روی تخته و اشاره‌ی فنی به بخش‌ها تا دانش‌آموزان ابتدا با اشاره‌ی معلم، نخست بخش‌بخش و سپس، به صورت شمرده و یکجا بخوانند.

برای مطالعه دبیران

تذکرات خاص درس

- ۱- یادآوری و تأکید بر اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به ساکن یا تشدید که در آیات درس با علامت ﴿ (فلش) مشخص شده است؛ در ترکیبات زیر:
فِي السَّمَاوَاتِ، فِي الْأَرْضِ، مَنْ ذَا الَّذِي، كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ، فِي الدِّينِ، تَبَيَّنَ الرُّشْدُ، بِالطَّاغُوتِ، فَقَدْ اسْتَمْسَكَ، لَا انْفِصَامَ، مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ، أَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ، مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ، أَصْحَابُ النَّارِ.
- ۲- یادآوری و تأکید بر بیان حروف مشدد برای مضاعف خواندن تشدید با مکث و کشش بر آن، به ویژه در ترکیبات: هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ، كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ، وَ هُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ، وَلِيُّ الَّذِينَ.
- ۳- توجه به درست خواندن ترکیبات همزه در کلمات
لَا تَأْخُذْهُ، وَلَا يَأْتُودُهُ، يُؤْمِنُ، ءَامَنُوا، أَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ.
- ۴- توجه به کشیده خواندن شکل‌های کوچک حرکات کشیده در کلمات: لَهُ، عِنْدَهُ، عَلَيْهِ.
- ۵- توجه به ناخوانا بودن الف بعد از واو آخر، در کلمات ءَامَنُوا، كَفَرُوا.
- ۶- توجه به ناخوانا بودن واو در کلمه‌ی أَوْلِيَآؤُهُمُ.
- ۷- توجه به حالت وقف بر کلمات نَوْمٌ، فِي الْأَرْضِ، بِإِذْنِهِ.
- ۸- تذکر برای بیان تشدید در حالت وقف، با کمی مکث و کشش بر آخر ترکیبِ مِنَ الْغَيِّ.

۹- در صورتی که دانش‌آموزان سؤالی را مطرح کنند که ناشی از عدم تطابق قرائت نوار با کتابت قرآن در موارد ادغام، اخفاء و اقلاب باشد، پاسخ معلم باید به صورت موردی یا یک قاعده‌ی ساده و کلی برای همه‌ی موارد باشد؛ یعنی بگویید، در این موارد برای زیبایی قرائت، نون ساکن در حرف بعدش خوانده می‌شود.

مواردی که در این درس ممکن است برای دانش‌آموزان سؤال برانگیز باشند، عبارت‌اند از:

۱- ادغام تنوین در عبارت‌های سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ، بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ.

۲- ادغام نون در عبارتِ فَمَنْ يَكْفُرْ.

۳- ادغام دال در عبارتِ قَدْ تَبَيَّنَ.

۴- اخفای نون در عبارت‌های مَنْ ذَا الَّذِي، لَا انْفِصَامَ لَهَا.

۵- اقلاب نون در عبارتِ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ.

و در این موارد، گفته می‌شود که ^{هـ} در حرف بعدش، ^د در حرف بعدش، ^ن در حرف بعدش، ^ت در حرف بعدش و ^د در حرف بعدش خوانده می‌شود.

سایر موارد ادغام و اخفاء سؤال برانگیز نیست و تفاوت قابل توجهی در قرائت نوار و کتابت قرآن احساس نمی‌شود؛ از این رو، بیان قواعد تجویدی و اصطلاحات آن ضرورت ندارد و معلم محترم نباید به شرح و بسط این موارد دامن بزند؛ زیرا علاوه بر این که ضرورت ندارد و در قالب این برنامه نمی‌گنجد، موجب تداخل و اخلال در مطالب ضروری درس نیز می‌شود.

انس با قرآن در خانه (قسمت الف)

- ۱- قرائت آیات درس برای اعضای خانواده جهت رفع اشکالات و کسب مهارت لازم.
- ۲- تمرین کردن با نوار قرائت آیات درس در صورت امکان برای کسب مهارت بیش تر و آمادگی پاسخ دادن و خواندن صحیح مانند نوار آموزشی.
- ۳- همکاری با دانش آموزان ضعیف در قرائت و حفظ آیات درس در صورت علاقه مند بودن.

ارزش‌یابی قرائت

- ۱- در جلسه‌ی بعد، هر دانش‌آموز ۲ تا ۳ سطر از آیات درس قبل را می‌خواند.
- ۲- نمره‌ی ارزش‌یابی تدریجی قرائت از ۲۰ در نظر گرفته می‌شود.
- ۳- برای هر اشتباه روخوانی، یک امتیاز کسر می‌شود.
- ۴- اگر دانش‌آموز قبل از تذکر از سوی معلم، اشتباهش را اصلاح کند، امتیازی از او کسر نمی‌شود.
- ۵- هر ۱۰ نفر تقریباً یک دور آیات درس را می‌خوانند.
- ۶- دانش‌آموزی که آیات درس را با صوت زیبا و شبیه نوار بخواند، می‌تواند تا ۲ امتیاز تشویقی بگیرد.
- ۷- هر دانش‌آموزی که در تقویت قرائت هم‌گروهی خود تلاش مؤثری نماید، می‌تواند تا ۲ امتیاز تشویقی بگیرد.
- ۸- هر دانش‌آموزی که آیه‌ی اول آیه‌الکرسی را به صورت صحیح حفظ کند، می‌تواند تا ۱ امتیاز تشویقی بگیرد و اگر هر سه آیه را حفظ کند، می‌تواند تا ۲ امتیاز تشویقی بگیرد و در صورت امکان، جایزه مناسبی از سوی مدرسه به او اهدا می‌شود.

روش تدریس مفاهیم (کار در کلاس)

جدول ۱ (کلمات)

سوره	خارج می‌کند	تاریکی	نست	آشنا آورند
۱	لا	اولی	ظلمات	تاریکی
۲	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۳	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۴	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۵	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۶	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۷	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۸	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۹	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۰	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۱	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۲	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۳	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۴	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۵	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۶	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۷	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۸	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۱۹	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند
۲۰	ب	خارج می‌کند	تاریکی	آشنا آورند

این جدول به روشی که در بخش کلیات توضیح داده شده است، تدریس می‌شود. مراحل تدریس به شرح زیر است.

۱- در تکمیل جدول کلمات، ابتدا چند دقیقه‌ای به دانش‌آموزان فرصت دهید تا خود آن‌ها

معانی کلمات را حدس بزنند. فکر می‌کنید که ایشان این کار را از چه راهی انجام می‌دهند؟

الف - از راه کلمات آشنا؛ دانش‌آموزان با معانی برخی کلمات از قبل آشنا هستند؛ مانند:

«لا»، «اولی» و «ظلمات» که به ترتیب به معنای «نیست»، «سرپرست» و «تاریکی‌ها» است.

ب - از راه کلمات هم‌خانواده؛ مانند: «خارج می‌کند» که معنای «يُخْرِجُ» است.

به این ترتیب، آن‌ها می‌توانند حدس بزنند که «ایمان آوردند» نیز معنای «ءَامَنُوا» است. در این

درس می‌توانید راه‌های حدس زدن معنای کلمات را برای دانش‌آموزان توضیح دهید. ابتدا فرصت دهید خودشان فکر کنند و آن‌گاه در صورت نیاز، توضیح دهید.

۲- پس از تکمیل جدول، از یکی از دانش‌آموزان بخواهید هر لغت را بخواند و معنای آن را

بگوید تا به این ترتیب با دقت سایر دانش‌آموزان و احیاناً تصحیح شما - یعنی گام دوم این بخش -

تصحیح جدول مطابق روش کلی که قبلاً بیان شده است انجام شود.

۳- تمرین جدول که می‌توان با چند بار پرسش از دانش‌آموزان، معنای کلمات جدول را تمرین کرد.

در این قسمت، برخی از نکات خاص درباره‌ی کلمات این جدول ارائه می‌شود. بیان این نکات برای دانش‌آموزان ضروری نیست اما برای اطلاع بیش‌تر دبیران محترم است تا در صورت نیاز مورد استفاده قرار گیرد.

۱- «لا» به معنای «نه، نیست» می‌باشد و به آن حرف نفی می‌گویند. گاهی بر سر فعل درمی‌آید و معنای آن را نفی می‌کند؛ مانند: لَا يَعْلَمُونَ: نمی‌دانند.

۲- «هُم» که از ضمائر متصل است و در فارسی به دو صورت که در جدول آمده است، معنا می‌شود. می‌توانید با مثال‌هایی در فارسی کاربرد «آن‌ها»، «شان» را برای دانش‌آموزان روشن کنید؛ مانند: پیامبر آن‌ها، پیامبرشان، عقاید آن‌ها، عقایدشان و...

۳- همان‌طور که می‌دانید، ظُلُمَات جمع ظلمت است؛ می‌توانید این را از دانش‌آموزان سؤال کنید. البته توجه داشته باشید که کلمه‌ی «ظلمت» در قرآن به کار نرفته است.

جدول ۲ (ترکیب‌ها)

ترکیب	معنی
بِسْمِ اللّٰهِ	بِسْمِ اللّٰهِ
الْوَضْعَيْنِ الرَّحِيمِ	الْوَضْعَيْنِ الرَّحِيمِ
عِزِّ اللّٰهِ	عِزِّ اللّٰهِ
الْبَرِّ اللّٰهِ	الْبَرِّ اللّٰهِ
وَالْبِرِّ الدِّينِ سُبُوٰ	وَالْبِرِّ الدِّينِ سُبُوٰ
لِحَرْصِهِمُ الْخَرْجَ هُنَا	لِحَرْصِهِمُ الْخَرْجَ هُنَا
مِنَ الظُّلُمٰتِ	مِنَ الظُّلُمٰتِ
الْبَرِّ الشُّوٰرِ	الْبَرِّ الشُّوٰرِ

این روش به تفصیل در بخش «کلیات» بیان شده است. ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید در گروه‌های دو یا سه نفره یا به‌طور انفرادی با استفاده از جدول کلمات و دانستنی‌های قبلی خود، ترکیب‌ها را به شکل تحت‌اللفظی معنا کنند. در این هنگام بر فعالیت دانش‌آموزان نظارت کرده و در صورت نیاز، آن‌ها را راهنمایی کنید.

آن‌گاه پس از آن که بیش‌تر دانش‌آموزان، ترکیب‌ها را معنا کردند، مرحله‌ی دوم که تصحیح جدول است، آغاز می‌شود. از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که ترکیب اول را بخواند. به دانش‌آموزان پیام‌بازید که همیشه در خواندن عبارت‌های قرآنی دقت کنند و اگر اشتباه خواندند، آن را تصحیح کنند. آن‌گاه ترجمه‌ی عبارت را بخوانند و به شیوه‌هایی که در بخش «کلیات» گفته شده است، ترجمه را در صورت نیاز تصحیح کنند. به این ترتیب، همه‌ی ترکیب‌ها همراه با معنای آن‌ها خوانده می‌شود. توجه داشته باشید که هرگز ترجمه‌ی صحیح را به دانش‌آموزان دیکته نکنید.

برخی نکاتی که برای دبیران محترم مفید است، در زیر آمده است. بیان این مطالب برای دانش‌آموزان ضروری نیست؛ مگر این‌که معلم این ضرورت را تشخیص دهد.

۱- «بِسْمِ» از دو کلمه‌ی «بِ» و «اسم» ترکیب شده است که در حالت ترکیب، «الف» اسم حذف می‌شود. «بِ» جزء حروف و در فارسی به همان معنای «به» است. ممکن است در قرآن یا یک متن عربی، با ترکیب «به‌ی» روبه‌رو شوید. این ترکیب که از دو کلمه تشکیل شده، به معنای «به او» یا «به آن» است.

۲- ترجمه‌ی رایج «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» در فارسی «به نام خداوند بخشنده‌ی مهربان» است. «الله» را خدا، خدای یکتا، خداوند و گاهی نیز خود «الله» معنا می‌کنیم.

۳- «رَحْمٰنِ» صفت خداست؛ یعنی، کسی که رحمتش همگانی است.

۴- «رَحِيمِ» یعنی کسی که رحمتش همیشگی است.

۵- همان ترجمه‌ی رایج «بِسْمِ اللَّهِ» که خود دانش‌آموزان می‌گویند، پذیرفتنی و مناسب است.

۶- ممکن است بگویند «بخشنده‌ی مهربان» یا «بخشنده و مهربان» که هر دو صحیح‌اند.

۷- ترکیب سوم را به صورت «او خدا» یا «او خداست» معنا می‌کنند که هر دو صحیح است.

اگر دانش‌آموزان این ترکیب را به صورت اول (او خدا) معنا کردند به شیوه‌های مختلفی می‌توانیم توجه آن‌ها را به ضرورت آوردن فعل ربط جلب کنیم. همان‌طور که می‌دانید در زبان عربی لفظ خاصی معرّف فعل‌های ربطی نیست، از این‌رو آموزش، تمرین و تکرار آن ضروری است. برخی از این روش‌ها به شرح زیر است.

الف - ترکیب «او خدا» را روی تخته‌سیاه بنویسید و سؤال کنید منظور از آن چیست؟ پاسخ

دانش‌آموزان را هدایت کنید تا به جمله‌ی «او خداست» برسند.

ب - می‌توانید همین کار را به صورت شفاهی با پرسش از دانش‌آموزان انجام دهید یا از آن‌ها

بخواهید این ترکیب را نوشته و آن را کامل کنند تا به جمله‌ی «او خداست» برسند.

به دانش‌آموزان بگویید اگر این‌گونه ترکیب‌ها را بدون فعل ربطی معنا کنند غلط محسوب نمی‌شود ولی بهتر است آن را بیاموزند.

۸- برای «الَّذِينَ» دو معنا نوشته شده است که هر دو صحیح است. برای دانش‌آموزان توضیح می‌دهیم که در این‌جا معنای «سرپرست کسانی که ایمان آوردند» بهتر و صحیح‌تر است.

۹- يُخْرِجُهُمْ: همان‌طور که می‌دانید ضمائر متصل، همراه با اسم، فعل و حرف می‌آیند؛ مانند رَسُولَهُمْ (پیامبرشان)، يُخْرِجُهُمْ و إِلَيْهِمْ (به سوی آن‌ها). تشخیص دادن این امر برای دانش‌آموزان کمی مشکل است؛ از این‌رو، این موارد در کتاب در ترکیب‌های مختلف جدا، نیز نوشته شده است تا دانش‌آموزان به راحتی آن‌ها را بشناسند و به‌طور صحیح معنا کنند. این موارد باید بارها با حوصله تکرار شود تا دانش‌آموزان در تشخیص دادن حروف و ضمائر و معنای آن‌ها تسلط یابند.

نکته دوم درباره‌ی ترکیب يُخْرِجُهُمْ، اضافه کردن حرف «را» در آخر آن است. همان‌طور که می‌دانید، «را» علامت مفعول بی‌واسطه در فارسی است و در زبان عربی معادل خاصی ندارد ممکن است دانش‌آموزان آن را به صورت «خارج می‌کند آن‌ها» ترجمه کند. آنان را هدایت می‌کنیم تا این‌که ترکیب ذکر شده را به صورت «خارج می‌کند آن‌ها را» ترجمه کنند.

جدول ۳ (کلمات هم‌خانواده)

رُحْمًا، اِيْمَانًا، خَارِجًا، تِلْكَ، رُحْمَةً، اِطْرَاجًا، رُحْمًا، تِلْكَ، اِيْمَانًا، خَارِجًا	
ریشه	معنی
رُحْمًا	
اِيْمَانًا	
خَارِجًا	
تِلْكَ	

حل کردن این جدول برای دانش‌آموزان شیرین و ساده است. دانش‌آموزان از پایه‌ی دوم ابتدایی با کلمات هم‌خانواده آشنا هستند و در این‌جا نیز به راحتی کلمات هم‌خانواده را تشخیص می‌دهند. این جدول برای ایجاد ارتباط میان کلمات هم‌خانواده و حدس زدن معنای کلمه‌های جدید و نحوه‌ی ارتباط معنایی آن‌ها با هم، مفید است.

آیه الكرسي

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش آموزان با برخی از معارف قرآن
- ۲- آشنا کردن دانش آموزان با اهمیت و جایگاه آیه الكرسي در قرآن و از نظر اهل بیت (ع)
- ۳- حفظ کردن آیه الكرسي توسط دانش آموزان علاقه‌مند

روش تدریس

- ۱- از دانش آموزان بخواهید که هر چه درباره‌ی آیه الكرسي شنیده‌اند یا می‌دانند برای دوستان خود بگویند.

- ۲- روخوانی از متن توسط دانش‌آموزان
- ۳- گفت‌وگو درباره‌ی آیه‌الکرسی و اهمیت آن
- ۴- طرح کردن پرسش‌های واگرا^{۱۲} توسط دبیر محترم و پاسخ‌گویی به آن‌ها توسط دانش‌آموزان. برخی از پرسش‌های واگرا برای طرح در کلاس و یا پژوهش توسط دانش‌آموزان:
- الف- چرا آیه‌الکرسی در میان آیات قرآن اهمیت زیادی دارد؟
- ب- چه معارفی از قرآن کریم در این آیه وجود دارد؟
- ج- کدام مباحث خدانشناسی در آیه‌الکرسی وجود دارد؟
- ۵- گفت‌وگوی دبیر محترم با دانش‌آموزان درباره‌ی تصویر کتاب. منابع برای اطلاع بیشتر:

- ۱- تفسیر نمونه جلد اول، سوره‌ی بقره، آیات ۲۵۵ تا ۲۵۷، مباحث مربوط به آیه‌الکرسی
- ۲- تفسیر نور جلد اول، سوره‌ی بقره، آیات ۲۵۵ تا ۲۵۷، مباحث مربوط به آیه‌الکرسی
- ۳- کتاب آیه‌الکرسی حجت‌الاسلام محمدتقی فلسفی

توجه:

- ۱- مباحث باید در حد توانایی ذهنی دانش‌آموزان باشد.
- ۲- سؤالات به دو نوع هم‌گرا و واگرا تقسیم می‌شوند.

۱- واگرا: سؤالاتی هستند که به پاسخ‌های متعددی می‌انجامد و ممکن است هر پاسخ نیز به نوعی

صحیح باشد؛ مانند:

ما چرا باید خواندن قرآن را بیاموزیم؟ برخی از پاسخ‌های احتمالی:

الف- دستور خداوند متعال است.

ب- ثواب دارد.

ج- راه آشنایی با پیام‌های خداوند است.

۲- هم‌گرا: سؤالاتی هستند که به یک پاسخ مشخص محدود می‌شود مانند:

نام کتاب آسمانی ما مسلمانان چیست؟ پاسخ دانش‌آموزان: قرآن

روش بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه (قسمت ب)

همان‌طور که در بخش «کلیات» گفتیم، این قسمت تکلیف خانه است. در پایان تدریس بخش مفاهیم (کار در کلاس) از دانش‌آموزان می‌خواهیم که بخش «انس با قرآن در خانه» را برای جلسه‌ی آینده بنویسند. قسمت «الف» مربوط به پرسش و ارزش‌یابی بخش قرائت و قسمت «ب» مربوط به پرسش و ارزش‌یابی بخش مفاهیم است.

همان‌طور که در بخش «کلیات» گفته شد، نتیجه‌ی یادگیری درس در تکلیف «انس با قرآن در خانه» آمده است؛ اگر بخش «کار در کلاس» با دقت و طبق روش بیان شده کار شود، بیش‌تر دانش‌آموزان تقریباً مشکلی در حل این بخش نخواهند داشت و این تکلیف به بهترین شکل، یادگیری آن‌ها را ثبات و عمق می‌بخشد. هم‌چنین، ترجمه‌ی عبارت‌های طولانی‌تر موجب احساس موفقیت و کامیابی می‌شود.

در پرسش قسمت «ب» به شیوه‌های متنوعی می‌توان عمل کرد. به‌نظر می‌رسد یکی از ساده‌ترین

و طبیعی‌ترین راه‌ها این باشد که از دانش‌آموزی بخواهیم مثلاً جمله‌ی اول را همراه با معنای آن بخواند. این کار را ادامه می‌دهیم تا تمامی عبارات‌ها معنا شود. در این جا توجه به چند نکته ضروری است؛

۱- عبارت قرآنی باید صحیح و با دقت خوانده شود؛ در صورت غلط خواندن، معلم عکس‌العمل مناسب نشان دهد و حتی می‌تواند با تذکر قبلی برای درست یا نادرست خواندن عبارات‌های قرآنی نمره‌ی خاصی را منظور کند.

۲- اگر دانش‌آموز عبارت را درست معنا کرد، او را تشویق می‌کنیم. در این قسمت می‌توان برای تشخیص توانایی دانش‌آموز و تمرین و یادآوری بیش‌تر، از یکی از دانش‌آموزان بخواهیم که کلمه یا ترکیبی از همین عبارت را که از او سؤال می‌کنیم، معنا کند. دانش‌آموزی که خودش قبلاً این کار را انجام داده باشد دارای توانایی نسبی است بنابراین می‌تواند آن ترکیب یا کلمه را صحیح معنا کند. این روش دانش‌آموزان را ترغیب می‌کند که باید همیشه آمادگی نسبی خود را حفظ کنند.

۳- در صورت ارائه‌ی معنای نادرست، از دانش‌آموز دیگری می‌خواهیم که همان عبارت را معنا کند.

برخی از نکات خاص عبارات‌های «انس با قرآن در خانه» به شرح زیر است.

۱- **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ:** همان‌طور که گفته شد می‌توان «اللّه» را به چند شکل معنا کرد. در عبارات‌هایی که کلمه‌ی «الله» به کار رفته است، بهتر است کلمه‌ی «اللّه» به همان صورت «اللّه» معنا شود یعنی، «نیست خدایی جز الله»

۲- **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ:** ممکن است توسط دانش‌آموزان به این صورت معنا شود: «نیست خدایی جز خدا»، به آن‌ها می‌گوییم این جمله صحیح است. سپس منظور بچه‌ها را از این جمله می‌پرسیم و پاسخ‌های آن‌ها را در صورت نیاز تکمیل می‌کنیم تا به جمله‌ی «نیست خدایی جز الله» یا «نیست خدایی جز خدای یگانه» برسیم.

۳- **اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا:** ممکن است دانش‌آموزان این آیه را به صورت لغت به لغت معنا کنند که معنای آیه «خدا سرپرست کسانی که ایمان آورده‌اند»، خواهد شد. این ترجمه فاقد فعل ربط است یا ممکن است، آیه را به صورت «خدا سرپرست کسانی است که ایمان آورده‌اند» معنا کنند که دارای فعل ربط است. هر دو معنا درست است. برای کمک به دانش‌آموزان جهت فهم این موضوع به مثال‌هایی در زبان فارسی اشاره می‌کنیم؛ مانند جمله‌ی «فردا هوای این منطقه سرد» یا «من عضو گروه قرآن مدرسه» این دو جمله فاقد فعل ربط است و برای کامل شدن جمله، فعل «است، نیست» «هستم، نیستم»، به آن اضافه می‌کنیم تا جمله کامل شود. از این مثال برای تعمیم درک دانش‌آموزان از

معنی این آیه و آیات نظیر آن استفاده می‌کنیم.

۴- **يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ**: در این قسمت، دوباره بر ترکیب «يُخْرِجُهُم» و معنای

آن - یعنی «خارج می‌کند آن‌ها را» - تأکید می‌کنیم.

نکته: گاهی می‌توانیم برای روشن شدن بیش‌تر مفهوم یک عبارت، درباره‌ی آن از دانش‌آموزان

سؤال کنیم؛ مثلاً بپرسیم: بچه‌ها، «آن‌ها را از ظلمات به سوی نور خارج می‌کند» یعنی چه؟ منظور از «ظلمات» و «نور» چیست؟ آیا ما می‌توانیم در تاریکی‌ها، اشیاء را ببینیم و آن‌ها را بشناسیم؟ آیا می‌توان در تاریکی راه را از چاه تشخیص داد؟ بچه‌ها! به نظر شما تاریکی‌ها در وجود ما چیست؟ انجام گناه و کارهای ناپسند قلب ما را سیاه می‌کند و ما را از خوبی‌ها دور می‌سازد. مؤمنان که به خدا باور دارند خدا نیز ولی و یاور آن‌هاست و اگر گناهی انجام دهند با یاد او و طلب آمرزش از او می‌توانند از تاریکی گناه به سوی نور و روشنایی خارج شوند. با چنین توضیحاتی که بسیار مناسب است ضمن پرسش و پاسخ از دانش‌آموزان مفهوم این عبارت زیبای قرآنی را برای آن‌ها روشن‌تر می‌سازیم. چنین پرسش و پاسخی، هم دانش‌آموزان را فعال می‌کند و هم موجب تنوع و جذابیت فرآیند یادگیری می‌شود و آثار آموزشی و تربیتی ارزشمندی نیز به همراه دارد.

توجه داشته باشید بیان این‌گونه نکات با رعایت صحت و دقت در مطالب، باید درنهایت

اختصار باشد.